

13. Kovalyuk R. (2001), Ukrainian student movement in the western part of the XIX – XX century, Lviv, 420 p. (ukr).
14. Lviv National Library. Department of Manuscripts, fond 119, sprava 1.
15. Makukh I. (1958), At the national service, Publication free Ukrainian American community, Ditroyt, 628 p. (ukr).
16. Malyk Ya, Vol B., Chupryna V. (1995), History of Ukrainian statehood, Olir, Lviv, 174 p. (ukr).
17. Pavlyshyn O. (2008), Lviv Region in the day the West Ukrainian People's Republic (1918-1919), Litopys, Lviv, 224 p. (ukr).
18. Sukhyi O. (1999), Galicia: between East and West. Essays on the history of nineteenth – early twentieth century. 2nd edition, enlarged, Lviv, 226 p. (ukr).
19. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv, fond 834, opys 1, sprava 126.
20. Shukhevych S. (1991), My Life. Memories, Publication Ukrainian publishing associations, London, 619 p. (ukr).

© Камінська Оксана

Надійшла до редакції 04.10.2013

УДК 94 (477.85/.87):622.324+622.276.5 "XIX-XX"

КЛАПЧУК ВОЛОДИМИР,

доктор історичних наук, завідувач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ВИДОБУВАННЯ НАФТИ І ГАЗУ НА ГУЦУЛЬЩИНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ - ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті досліджено становлення нафто- й газовидобувних центрів на Гуцульщині в другій половині ХІХ - першій третині ХХ ст. та їхнє значення для господарського розвитку краю. Детально описано три головні центри нафтової промисловості: Битків-Пасічна, Слобода Рунгурська та Космач. Виділено три періоди нафтовидобутку: 1-й - ХІ ст. - 1860 р., 2-й - 1860-1884 рр., 3-й - 1884-1939 рр.

Ключові слова: Гуцульщина; Битків; Космач; Слобода Рунгурська; нафта; газ; нафтопереробний завод.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Видобування нафти в другій половині ХІХ ст. займало важливе місце в промисловому розвитку Гуцульщини. Ще в середині ХІХ ст. геологи помітили, що виявлення солі й нафти стало одночасним явищем. Відмінність полягала лише в тому, що сіль як продукт споживання використовували відразу, а нафту як додатковий необроблений матеріал використовували для потреб господарства. І лише в другій половині ХІХ ст. унаслідок удосконалення видобутку й переробки нафта стала важливою галуззю промислового розвитку.

Оглядово про видобуток та переробку нафти наприкінці ХІХ - на поч. ХХ ст. згадували Г. Бойко [1] та В. Грабовецький [5], короткі розвідки з проблеми виконали Л. Михалевич [23] та Р. Яремійчук [24-25], серед сучасних узагальнюючих видань слід назвати "Історію гірництва" Г. Гайка та В. Білецького [27]. Для підготовки статті використано також чисельні статистичні матеріали з офіційних польських джерел, фондів Центрального державного історичного архіву у Львові та Івано-Франківського обласного державного архіву.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей нафтогазовидобування та переробки нафти на Гуцульщині, уведенні до наукового обігу нових документів та матеріалів, узагальненні історичних фактів, реконструкції системи ведення видобувного господарства.

Виклад основного матеріалу. На Гуцульщині в досліджуваній період розвинулися три основні

центри нафтової промисловості - Битків-Пасічна, Слобода Рунгурська та Космач. Уперше цими покладами зацікавилися підприємці у ХVІІІ ст. Перша нафтова шахта з дебітом 100 кг нафти на добу з'явилася в 1771 р. До 1865 р. закладено ще декілька шахт (колодязів), з яких нафту витягали вручну [5, с. 45]. 1873 р. заснована свердловина "Ядвіга", де буріння здійснювалося вручну. У 1880 р., завдяки застосуванню парової машини та глибокого буріння, видобуток нафти в Слободі Рунгурській почав різко збільшуватися. До цього часу експлуатувалося 7 шахт (колодязів) глибиною 25-70 м, з яких видобуто 150 т нафти [4, с. 228].

Як і в інших місцевостях Східної Галичини, нафтоносна земля в Слободі Рунгурській стала ареною спекуляцій. Видобуток вели підприємці Щепановські та Розенкранци. Підвищення експлуатації нафти на підступно захоплених селянських ділянках розпочалося з 1880 р., коли до спілки "Вольфартенно" вступив С. Щепановський і зайняв місце керівника копальні. За допомогою парової машини і свердловинних механізмів 2 лютого 1889 р. у свердловині "Ванда" було видобуто таку кількість нафти, що не вистачало тари. Цей підприємець за допомогою іноземних інвестицій закладав усе нові свердловини, упроваджуючи новий метод буріння. Саме там, у Слободі Рунгурській, було вперше в 1881 р. застосовано метод глибокого буріння, що сприяло стрімкому піднесенню нафтової промисловості: 1881 р. пробурено 50, 1885 - близько 300 свердловин [4, с. 228]. З метою дистиляції слобідської нафти С. Ще-

пановський заклав у Печеніжині рафінерію (нафтопереробний завод) і цим сприяв широкому збуту очищеної нафти за кордон. У другій половині XIX ст. видобуток і переробка нафти в Слободі Рунгурській і Печеніжині набрали великого розвитку. Копальня сиріої нафти в Слободі посідала одне з перших місць у Європі, а Печеніжинська рафінерія була третьою в європейських країнах [5, с. 47].

З видобутком нафти в Слободі Рунгурській розпочалося будівництво господарських споруд. У 1880 рр. видобувна площа родовища займала понад 86 га, де розташовувалося понад 150 свердловин глибиною до 380 м. Бурові вежі являли собою дерев'яні споруди висотою 9 м. Для запобігання обвалу в кожній свердловині встановлювалися литі залізні труби. Одна з перших свердловин називалася "Гуцул". Вона була серед найбагатших, її початковий дебіт сягав 25 т/добу [1, с. 58].

На родовищі в Слободі Рунгурській працювало 70 парових машин, які обслуговували понад 70 постійних робітників. Родовище розробляли різні спілки, у т. ч. "Спілка Вінченза" [3, с. 376], яка володіла трьома свердловинами. У 1874 р. видобуток нафти в Слободі Рунгурській становив 1800 бочок (1 бочка вміщувала 100 л). У 1881 р. продукція нафти виносила вже 30 тис. барилек (1 барилка - 96 л), у 1882 - 50 тис., у 1883 - 12 тис., а в 1885 - 20 тис. барилек. За весь час експлуатації родовища там видобуто 332 тис. т нафти [1, с. 58]. У копальні, крім будинку адміністрації, були ще кузня й верстати, біля 70 житлових будинків, поштової і жандармської уряди, ошадна каса, лікарня, декілька крамниць [5, с. 47].

Перевезення ропи до рафінерії в Печеніжині й вивезення продукції до Коломиї здійснювали возами, а з 1886 р. - новозбудованою залізницею. 1 листопада 1886 р. відкрито гілку Коломия - Печеніжин (довжиною 14,148 км) та Надвірнянське передмістя - Шепарівці - Княздвір (7,07 км), а 1 грудня - Печеніжин - Слобода Рунгурська, довжиною 10,931 км [12, с. 205].

1886 р. у Слободі Рунгурській функціонувало 13 нафтових свердловин, за що було сплачено 2020,2 зол. ринських податку, та декілька свердловин у Космачі. У 1885 р. у Слободі Рунгурській видобуто 171 тис. ц нафти на суму 668 тис. зол. рин. (3,9 за 1 ц). У 1893 р. у Слободі Рунгурській отримано 9870 т нафти. Звичайна глибина свердловин становила 200-300 м [4, с. 228].

Унаслідок потужного розвитку Слобідського родовища в 1880-х роках у багатьох місцевостях побудовано підприємства з дистилляції нафти: Коломия і Вербіж (по два), Королівка, Печеніжин, Рунгури, Сопів, Микитинці, Пасічна (по одному). Біля Печеніжинського підприємства започатковано виробництво парафінових свічок [12, с. 172, 173, 195].

Печеніжинський нафтопереробний завод став одним із найбільших в Австро-Угорщині (закритий у 1928 р.). На ньому працювало біля 1000 робітників. Щодобовий об'єм переробки нафти складав 600-1000 бочок нафти. Це було найбільше промислове підприємство Гуцульщини, яке приносило власникам значні доходи, у той час як робітники працювали у важких умовах та за низьку плату [5, с. 49].

Родовища нафтової ропи, крім Слободи Рунгурської, були виявлені в Яворові та Бані-Березові (Косівський повіт), Пасічній, Битковій та Делятині (Надвірнянський повіт) та в Ясінях.

Найпотужнішим родовищем у долині Бистриці Надвірнянської було Битків-Пасічниське, що зай-

мало площу у 200 км². Буріння там розпочалося у 1886-1888 рр. (4 свердловини), було видобуто 632 ц нафти на суму 4310 зол. рин. (6,82 за 1 ц) [12, с. 172-173]. Перші експлуатаційні свердловини пробурені в 1897 р. Початкові дебїти - 30 т/добу. Перші згадки про нафтові родовища з долини Пруту походять з 1896 р. [2], коли в Добротіві під час копання колодязя виявили сліди нафти [7, с. 34].

У 1886 р. держава розпочала експлуатацію нафтових родовищ у Пасічній, у 1889 - у Майдані, 1897 - у Битковій. Видобували нафту з відносно невеликої глибини у легкодоступних шарах земної поверхні. У самій Надвірній нафту почали викачувати лише в 1902 р. [15, с. 3]. 1897 р. вийшла "Карта Галичини", на якій показані нафтові поля біля Добротова, Чорного Потоку, Слободи Рунгурської, Космача, Ворохти, Яблуниці, між Битковом та Любіжною [16, с. 75; 17]. С. Витвицький згадує про місцезнаходження нафти в Прокураві, а також у чотирьох джерелах поблизу Жаб'я [14, с. 52-53]. Однак ці родовища не привернули уваги підприємців, лише місцеві жителі використовували нафтову ропу для змащування возів та освітлення [5, с. 50].

У Битковій перша свердловина, пробурена у 1897 р., не дала позитивного результату, а через два роки інша дала промисловий приплив нафти. Після цього темпи буріння зросли. До 1913 р. на промислі експлуатувалися 26 свердловин, із яких видобували 36,7 тис. т нафти щорічно [6].

Нафтопереробний завод у Надвірній був заснований у першій половині 1902 р. [20, арк. 2-40] і призначався для переробки нафти Пасічниського, Битківського й Космачького родовищ. Він був ще досить примітивний і недосконалий. Функціонував лише влітку. Сировину переробляли в кустарній дистилтанті. У ній шляхом перегонки з нафти одержували гас - світильну оливу, яка користувалася великим попитом на ринку. Трохи згодом, зі збільшенням обсягів виробництва, відкриттям нових родовищ та розвитком техніки й використанням двигунів внутрішнього згоряння, власники підприємства головну увагу спрямували на виробництво бензину. У зв'язку із цим виникла потреба вдосконалити завод. Для цього змонтували кубову установку періодичної дії, що складалася із семи кубів. Одночасно працювало п'ять кубів, а два перебували на очищенні. Очищували їх через кожних 24 години. Під час переробки сировини куби підігрівали дротами. Наприкінці процесу одержували бензин, освітлювальний гас і мазут. Гас обробляли кислотою, лугом і промивали водою. Усі ці компоненти подавали в куби та перемішували вручну, що часто спричиняло нещасні випадки. До заводу із Биткова й Пасічної провели нафтопровод. Однак реконструйований завод так і не зміг переробляти повністю всієї сировини, оскільки обладнання залишалося застарілим, тому й продукція призначалася лише для потреб місцевого ринку. Частину сировини залізницею вивозили за кордон, де на модернізованих підприємствах із крекінговим устаткуванням переробляли більш ефективно.

У 1912 р. на Надвірнянському підприємстві працювали 30 робітників, а в 1922 - 74. Завод наприкінці 1920-х - на початку 1930-х рр. переробляв менше 500 т нафти за рік. У 1930 р. підприємець Зегіль закупив рафінерію в Печеніжині й перевіз обладнання до Надвірної. Там установили ще два великі куби й побудували парафіновий цех потужністю 40 т парафіну на рік. Із парафінової оливи отримували твердий парафін і дизельне паливо. Зросла й переробка

нафти. У середині 1930-х рр. підприємство придбав італієць Каваццо. У 1938 р. там перероблялося до 12 тис. т сировини на рік; працювало 390 робітників.

15 березня 1905 р. у Відні підписано контракт про оренду Нафтовим АТ "Trzebinia" на період до 1925 р. 158,5 га державних лісів у Слободі Рунгурській та 49,3 га - у Чорному Потоці для пошуків нафти та експлуатації відкритих на них родовищ. 18.07.1911 р. підписано новий контракт, за яким ділянку в Слободі Рунгурській розширено до 1055,9 га. За це на початку робіт "Trzebinia" сплатила Дирекції лісів 5 тис. корон, а відтак, при експлуатації родовища віддавала 18-20 % видобутої нафти [22].

До 1911 р. нафтові родовища виявлено в Делятині, Шевелівці, Яблуниці, Вороненці, Лоевій, Чорних Ославах, Пнів'ї, Ворохті, Стримбі, Зеленій та Рафайловії. Експлуатаційні запаси були в Добротові, Ланчині, Пасічній, Чорному Потоці та Заріччі [11, с. 25].

Акціонерне товариство "Trzebinia" контрактом від 12.06.1914 р. передало нафтові поля в Слободі Рунгурській та Чорному Потоці АТ "Premier", розрахунки з яким закінчилися 26.02.1915 р. [21, с. 15]. В іпотечній справі адвоката д-ра М. Луцького з Надвірної від 30.12.1912 р. згадуються нафтові поля "Nowina IV", "Triumf III", "Bahs V", "Posejdon I", "Posejdon II" та "Geolog" у Делятині [7, с. 34]. У 1918 р. у Биткові було пробурено 40 свердловин із річним видобутком 18,11 тис. т [6]. Того ж року свердловина "Діброва-101" відкрила новий поклад "Діл" глибиною 1500 м. Початкова продукція свердловини була рекордною на той час - 30 т нафти на добу. У 1925 р. на Битківському родовищі видобуто понад 42 тис. т нафти. До 1927 р. тут було вже 99 свердловин, із яких добували 29670 т/рік. У 1927 р. розпочався регулярний видобуток газу, який у 1937 р. складав 36 млн м³. Цього ж року тут видобувалося уже 214 тис. т нафти [1, с. 61].

У 1931 р. "Towarzystwo przedsiębiorstw górniczych" викупило у Білих Ославах урочища Вили, Сигла та Поляни в Чорному Потоці на виняткове й необмежене право розвідки, видобування й використання бітумінозних мінералів. 13 жовтня цього ж року вищевказане товариство передало землі фірмі "Pionier SA". Там було відкрито нафтові поля: на Вилах - "Pionier I" на площі 8,5 га, на Сиглах - "Pionier II" на площі 6,4 га, на Полянах - "Pionier III" та "Pionier IV" площею, відповідно, 3,5 та 3,0 га [19, с. 225-230].

За період із 1880 до 1927 рр. на Слобідському родовищі отримано 357896 т нафти (максимум (1885) - 25 тис. т). Тоді ж (1926 р.) було пробурено найглибшу свердловину, яка відкривала пласти на глибині 720 м [4, с. 228].

У 1932-1934 рр. у Чорному Потоці на глибинах 647, 708 та 811 м виявлено соляну ропу, а на глибині 647 м - сліди нафти з добовим дебітом 1 т/добу. Крім того, на глибинах 159, 249 та 647 м виявлено сліди газу з дебітом 1,5-3 тис. м³/добу. Оскільки видобуток нафти та газу не був рентабельним, то, досягнувши глибини 1000 м, фірма 10 квітня 1935 р. почала ліквідацію свердловини, яка тривала цілий 1936 р. [18, с. 5]. На Косівському газовому родовищі в 1932-1933 рр. під час структурного буріння отримано притік газу дебітом від 25 до 50 тис. м³/добу. Сейсморозвідку в 1935 р. установлено декілька газоносних горизонтів на глибинах 500-1800 м [4, с. 203].

У 1933 р. згадувалося, що на Гуцульщині діяло три великі копальні в околицях Пасічної (закладена біля 1860 р.), у Слободі Рунгурській (1871 р.) та Космачі (1899 р.) [10, с. 16]. Велике родовище нафти

згадане в Білосорині на лінії Пнів-Любіння Товариства "Franco-Polonais" [13]. На Космацькому родовищі до 1929 р. пробурено 15 свердловин, із яких 8 були продуктивними. За період із 1899 до 1928 рр. там видобуто 23500 т нафти [4, с. 229]. Станом на 1929 р. [9] на теренах Гуцульщини функціонувало 38 копальні нафти й газу.

У 1938 р. зафіксовано, що на Битківських копальнях за увесь період їх експлуатації видобуто 850 тис. т нафти (у 1937 р. - 25 тис. т), у Слободі Рунгурській - 357 тис. т (1937 р. - 1500 т), у Космачі, відповідно, 26 тис. та 520 т [8, с. 44].

Висновки

Таким чином, в історії нафтовидобутку Гуцульщини можна виділити три періоди. Перший період (XVI ст. - 1860 р.) характеризувався примітивною технікою добування, нафту використовували для виготовлення різних мазей, лікувального масла, фарбування шкір, освітлення. Другий період (1860-1884) - удосконалення техніки буріння та очищення нафти й воску, застосування газових ламп. Третій період (1884-1939) характеризувався індустріалізацією процесу видобування. У цей час швидкими темпами відбувалася концентрація виробництва, організовувались великі акціонерні товариства, зростали іноземні інвестиції, стала жорсткішою експлуатація робітників та їхня боротьба за свої права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко Г. Корисні копалини Гуцульщини / Г. Бойко // Історія Гуцульщини. - Т. IV. - Львів : Логос, 1999. - С. 57-61.
2. Галичанинъ. - 1896. - 26 вересня.
3. Геология и полезные ископаемые Западных областей УССР / [под ред. Н. А. Быховера]. - М.-Лен. : Госгеоліздат, 1941. - С. 376.
4. Геология нефтяных и газовых месторождений Украинской ССР / [В. В. Глушко, И. Ф. Клиточенко, В. Н. Крамаренко и др.]. - М., 1963. - С. 203, 228-229.
5. Грабовецький В. В. Нариси історії Прикарпаття / В. В. Грабовецький. - Т. VIII. Гуцульщина. - К., 1995. - С. 45-50.
6. Зима Г. Нове життя старого промислу / Г. Зима // Нове життя. - 1963. - 12 вересня.
7. Клапчук В. М. Делятинщина: історико-географічне дослідження / В. М. Клапчук, М. М. Клапчук. - Делятин : Фоліант, 2007. - С. 34.
8. Bujalski B. Wojewodstwo stanislawowskie jako obszar możliwych rezerw ropnych / B. Bujalski // Złoty szlak. - Rocznik I. Zeszyt 2. - Stanisławów, 1938. - S. 44.
9. Księga adresowa 1929. - Warszawa, 1929. - S. 1465-1549.
10. Krótki przewodnik po Huculszczyźnie. - Warszawa, 1933. - S. 16.
11. Olszewski S. Mapa górniczo-przemysłowa Galicyi z objaśnieniami / S. Olszewski. - Lwów, 1911. - S. XXV.
12. Statystyka Galicyi : Rok I. 1886 / [Pod kierunkiem Dr Tadeusza Rutowskiego]. - Lwów : Druk. Pillera i Spółki, 1887. - S. 172-205.
13. Wiek Nowy. - 1934. - 15 września.
14. Witwicki S. Rys historyczny o Huculach / S. Witwicki. - Lwów : Druk. M. F. Poremby, 1863. - S. 52-53.
15. Zelisko W. Nadwirna / W. Zelisko // Młodi krajoznawca. - № 3. - 1938. - S. 3.
16. Zuber R. Atlas geologiczny Galicyi / R. Zuber // Tekst do zeszytu drugiego. - Kraków, 1888. - S. 75.
17. Zuber R. Mapa obszarów naftowych w Galicyi / R. Zuber. - Lwów, 1897. - [1 s.].
18. Івано-Франківський обласний державний архів (далі - ІФОДА), ф. 47 "Станіславське окружне видобувного управління, 1889-1939", оп. 1, од. зб. 481 "Листування з управлінням нафтопромислу "Піонер" в селі Чорний Потік про ліквіда-

цію свердловини № 1 цього промислу. Геологічний розріз свердловини № 1, 1932-1936", арк. 5.

19. ІФОДА, ф. 47 "Станіславське окружне видобувного управління, 1889-1939", оп. 1, од. зб. 490 "Копії рішень судових органів про визнання права акціонерним товариством на експлуатацію нафтоносних полів на території Станіславського видобувного округу, 1930-1932", арк. 225-230.

20. Центральний державний історичний архів України у Львові (далі - ЦДІАЛ України), ф. 242 "Галицько-Карпатське нафтове акціонерне товариство, м. Львів, 1895-1928", оп. 1, од. зб. 222 "Справа про укладення договорів концерном "Домброва" з австрійським нафтовим товариством "Oniag" на оренду та купівлю-продажу нафтоносних ділянок в громаді Надвірна, 1900-1926", арк. 2-40.

21. ЦДІАЛ України, ф. 255 "Нафтовий концерн "Premier" і "Naftowy przemysl Malopolski", м. Львів, 1939", оп. 1, од. зб. 165 "Контракти на оренду нафтоносних земельних ділянок в гмінах Слобода Рунгурська, Потік Чорний з нафтовим товариством "Trzebinia", 1915", арк. 15.

22. ЦДІАЛ України, ф. 275 "Товариство нафтової промисловості "Trzebinia" з обмеженою відповідальністю, с. Тшебиня, 1898-?", оп. 1, од. зб. 5 "Договір товариства нафтової промисловості "Trzebinia" у м. Відні з Ровеньчуком Ю. про оренду земельної ділянки у с. Слобода Рунгурська, 1907-1910", арк. 1-23.

23. Іваницький Є. Історія Бориславського нафтопромислового району в датах, подіях і фактах / Є. Іваницький, В. Михалевич. - Дрогобич : Добре серце, 1994. - 128 с.

24. Яремійчук Р. С. Дорога крізь життя / Р. С. Яремійчук. - Львів : Центр Європи, 2005. - 271 с.

25. Яремійчук Р. С. Минуле уже не наша власність / Р. С. Яремійчук. - Сімферополь : Таврія, 2010. - 516 с.

26. Події і особистості. Нафтогазова галузь України. - К. : Логос, 2013. - 327 с.

27. Гайко Г. І. Історія гірництва : [підручник] / Г. І. Гайко, В. С. Білецький. - Київ-Алчевськ : Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", видавництво "ЛАДО" ДонДТУ, 2013.

Клапчук Владимир,

доктор исторических наук, заведующий кафедры гостиннично-ресторанного и курортного дела, Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефанюка

ДОБЫЧА НЕФТИ И ГАЗА НА ГУЦУЛЬЩИНЕ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX - ПЕРВОЙ ТРЕТИ XX ВЕКОВ

В статье исследовано становление нефте- и газодобывающих центров на Гуцульщине во второй половине XIX - первой трети XX в. и их значение для хозяйственного развития края. Подробно описаны три главных центра нефтяной промышленности: Битков-Пасечная, Слобода Рунгурская и Космач. Выделены три периода нефтедобычи: 1-й - XVI вв. - 1860 г., 2-й - 1860-1884 гг., 3-й - 1884-1939 гг.

Ключевые слова: Гуцульщина; Битков; Космач; Слобода Рунгурская; нефть; газ; нефтеперерабатывающий завод.

Klapchuk Volodymyr,

Doctor of Historical Sciences, Head of the Department of the Hotel and Restaurant Business and Balneology, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

EXTRACTION OF OIL AND GAS IN GUZULSHCHYNA AT THE SECOND HALF OF XIX - THE FIRST THIRD OF XX CENTURIES

The first oil well was planted in 1771 in Sloboda Rungurska (100 kg oil). Powerful development of oil production began in 1865. A deep drilling by steam engines was started in 1881. 50 oil wells were drilled in 1881, about 300 - in 1885. Oil transportation to the refiners since 1886 was carried out by three railways (32 km). One of the largest oil processing plants in Austria-Hungary was established in Pechenizhyn. 9870 tons of oil were produced in Sloboda Rungurska in 1893.

The Bytkiv-Pasichna deposit was the most powerful in the valley of Bystrytsia Nadvirnianska, where drilling began in 1886-1888. The first operating wells were drilled in 1897 (30 tons/day). Until 1913 26 oil wells were operated on the field (36,7 thousand tons of oil annually). 18,11 thousand tons of oil were produced in Bytkiv in 1918; 42 thousand tons - in 1925; 214 thousand tons - in 1937. 1927 began regular gas production, which increased in 1937 to 36 million m³. 1902 in Nadvirna was established the oil processing plant, which processed oil from Pasichna, Bytkiv and Kosmach (1920-1930 - 500 tons; 1938 - 12 thousand tons).

As of 1929 38 oil and gas mines functionated in the Hutsul region. Until 1938 850 thousand tons of oil were produced in Bytkiv for the entire period of field operation, 358 thousand tons - in Sloboda Rungurska, 26 thousand tons - in Kosmach. 1,5-3 thousand m³/day of natural gas were produced 1932-1934 in Chornyj Potik; 25-50 thousand m³/day - in Kosiv.

There are three periods in the history of oil processing in the Hutsul region: the first period (XVI century - 1860) - establishing of oil production; the second period (1860-1884) - transition from primitive to high-tech methods of production, establishing oil processing plants; the third period (1884-1939) - industrialization of extraction process, concentration of production.

Keywords: Guzulshchyna; Bytkiv; Kosmach; Sloboda Rungurska; oil; gas; oilprocessing factory.

REFERENCES

1. Boiko H. (1999), *Istoriia Hutsulshchyny [History of Hutsulshchyna]*, Lohos, Lviv, Vol. IV, pp. 57-61 (ukr).
2. Galichanin (1896), 26 September.
3. Bykhovera N. A. (ed.) (1941), *Geology and mineral resources of the Western regions of the USSR*, Moscow, Leningrad, p. 376 (rus).
4. Glushko V. V., Klitochenko I. F., Kramarenko V. N. (1963), *Geology of oil and gas fields of the Ukrainian SSR*, Moscow, pp. 203, 228-229 (rus).

5. Hrabovetskyi V. V. (1995), Essays on the history of Carpathian, Kyiv, Vol. VIII Hutsulshchyna, pp. 45-50 (ukr).
6. Zyma H. (1963), *Nove zhyttya [New Life]*, 12 September (ukr).
7. Klapchuk V. M., Klapchuk M. M. (2007), Deliatynshchyna: historical and geographical study, Foliant, Deliatyn, p. 34. (ukr).
8. Buialski B. (1938), *Złoty szlak*, Rocznik I. Zeszyt 2, Stanislawuw, p. 44 (pol).
9. Ksienga adresowa 1929 (1929), Warszawa, pp. 1465-1549 (pol).
10. Krutki przewodnik po Huculszczyźnie (1933), Warszawa, p. 16 (pol).
11. Olszewski S. (1911), Mapa gurniczno-przemysłowa Galicyi z objaśnieniami, Lwuw, p. XXV (pol).
12. Statystyka Galicyi : Rok I. 1886 (1887), Druk. Pillera i Spulki, Lwuw, pp. 172-205 (pol).
13. Wiek Nowy (1934), 15 wrzesnia (pol).
14. Witwicki S. (1863), Rys historyczny o Huculach, Druk. M. F. Poremby, Lwuw, pp. 52-53 (pol).
15. Zelisko W. (1938), *Młodi krajoznawza*, № 3, p. 3 (pol).
16. Zuber R. (1888), *Tekst do zeszytu drugiego*, Krakuw, p. 75 (pol).
17. Zuber R. (1897), Mapa obszaruw naftowych w Galicyi, Lwuw (pol).
18. State Archive of Ivano-Frankivsk region, fond 47, opys 1, sprava 481, ark. 5 (ukr).
19. State Archive of Ivano-Frankivsk region, fond 47, opys 1, sprava 490, ark. 225-230 (ukr).
20. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv, fond 242, opys 1, sprava 222, ark. 2-40 (ukr).
21. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv, fond 255, opys 1, sprava 165, ark. 15 (ukr).
22. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv, fond 275, opys 1, sprava 5, ark. 1-23 (ukr).
23. Ivanytskyi Ye., Mykhalevych V. (1994), History of Boryslavskyi oil region in dates, events and facts, Dobre sertse, Drohobych, 128 p. (ukr).
24. Yaremiichuk R. S. (2005), The road through life, Tsentr Yevropy, Lviv, 271 p. (ukr).
25. Yaremiichuk R. S. (2010), The past is no longer our property, Tavriia, Simferopol, 516 p. (ukr).
26. Events and personality. Oil and gas industry of Ukraine (2013), Lohos, Kyiv, 327 p. (ukr).
27. Haiko H. I., Biletskyi V. S. (2013), History of mining industry, Kyiv-Mohyla Academy, LADO, Kyiv, Alchevsk (ukr).

© Клапчук Володимир

Надійшла до редакції 16.09.2013

УДК 930: 33(477) "1957/1965"

КОРОБКА ЮЛІЯ,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історичних дисциплін
Маріупольського державного університету*

ТЕРИТОРІАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВІСТЮ (1957 - 1965 рр.) В УКРАЇНІ: РАДЯНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ (ЧАСТИНА ПЕРША - НАУКОВИЙ ДОРОБОК ПЕРІОДУ "ВІДЛИГИ")*

У статті розкриваються особливості та характер трьох історіографічних періодів у спробах наукового опанування раднаргоспівської проблематики. У першій частині статті аналізу піддано праці, створені в період хрущовської "відлиги", від початку вивчення теми наприкінці 1950-х рр. до скасування реформи. Показано, що їхнім ідейним підґрунтям є в основному доповідь М. Хрущова на лютневому 1957 р. пленумі ЦК КПРС, а в основі таких робіт немає критичного осмислення впроваджуваних механізмів і методів управління народним господарством.

Ключові слова: радянська історіографія; історіографічна ситуація; політико-ідеологічні чинники; М. Хрущов; рада народного господарства (1957-1965 рр.)

Постановка проблеми. Упровадження рад народного господарства та їхня діяльність протягом 1957-1965 рр. як органів управління промисловістю в економічних адміністративних районах знаменувало чергову спробу знайти вихід із тупикового напрямку розвитку діючої в СРСР економічної системи. До нашого часу аргументованої та позбавленої упередження оцінки цієї реформи не вироблено. Створення сприятливих наукових умов для уточнення характеру та значення вказаного перетворення перед-

бачає історіографічне осмислення, у першу чергу, доробку дослідницької діяльності радянських науковців, бо значна частина сформульованих ними висновків побутують і тлумачаться в сьогоденній гуманітаристиці.

Огляд досліджень і публікацій. Найбільш змістовний та об'єктивний аналіз стану дослідження економічної реформи 1957-1965 рр. в Україні містить дисертаційне дослідження О. Ворошилова [1]. Загальні питання історіографії раднаргоспівської реформи знайшли відображення в докторських дисертаціях російських істориків В. Дриндіна, В. Мерцалова, В. Шес-

* закінчення статті в наступному числі журналу